

**HIZKUNTZ ESKUBIDEEN DEKLARAZIO
UNIBERTSALA**

Giza Eskubideen Deklarazio Unibetsala onartu zeneko berrogeita hamargarren urtea gogoratzen dugun honetan, egokitzaile jo dugu hainbeste gatazkaren iturburu izan ohi ditugun hizkuntz eskubideak gogora ekartzea.

Hainbat herrialdek (Espainiak eta Frantziak ez dute oraindik egin) onartu eta sinatuak izan ondoren, indarrean dugu dagokigoko Hizkuntz Eskubideen Deklarazio Unibertsala.

Hizkuntz Eskubide horiek, bestalde, Giza Eskubideen Deklarazioan aldarrikatutako gizaki guztion berdintasunean oinarrituta daudenez, goratzarre gisa argitaratzen ditugu haiek onartuak izan zireneko berrogeita hamargarren urte honetan.

Egin-eginean ere, hizkuntz gatazkak dituzten gurea bezalako herrialdeetan ezinbesteko zerbait gertatzen da Hizkuntz Eskubide Unibertsalak ezagutzea, gero herri agintariei eskubide horiek egiatan betetzea eskatu ahal izateko. Hori dela eta eskaintzen dizugu jarraiko lerroetan Bartzelonan 1998/VI/6an onartua izan zen Hizkuntza Eskubideen Deklarazio Unibertsala.

Euskarako testua, orokorrean, Nafarroako Gobernuak 1997an argitaratu zuena da (une honetan UPNk Nafarroako parlamentuari Espainiako estatuko agintariei Deklarazio hori sinatzea eskatzeko proposamena egin dio). Hala ere argitasun eta zehaztasun gehiago eman nahirik ikutu txiki batzuk

egin dizkiogu euskarako itzulpenari. Era berean, luze gertatzen delako ez ditugu jaso aipaturiko eskubideekin batera jasotzen diren hasierako azalpenak.

Izan dezagula argitalpen hau gure hizkuntz eskubideak eza-gutzeko zein eskubide horiek bete ditzatela etengabeki agintari-ri eskatzen jarduteko.

Patxi Uribarren Leturiaga

HIZKUNTZ ESKUBIDEEN DEKLARAZIO UNIBERTSALA

Ataurrekoa

Hizkuntz eskubideen deklarazio unibertsal hau sinatzen du-
gun instituziook eta gobernuz kanpoko erakundeok, Bartzelo-
nan bildurik 1996ko ekainaren 6tik 9ra.

Ikusirik Giza Eskubideen Deklarazio Unibertsala, 1948koa, bere aintzin solasean baieztatzen duena "bere fedea oinarriko giza eskubideengan, gizakiaren duintasun eta balioarengan, eta gizonezkoen eta emakumezkoen eskubide-berdintasuna-
rengan" eta bere bigarren artikuluan ezartzen duena "gizaki orok dauzka eskubide eta askatasun guztiak", "arrazza, kolore, sexu, hizkuntza, erlijio, politikazko zein bestelako iritzi, jatorri nazional edo sozial, egoera ekonomiko, jaiotza edo beste edo-zein kondizioengatik" inolako bereizkeriarik onartu gabe;

Ikusirik Eskubide Zibil eta Politikoen nazioarteko Ituna, 1996ko abenduaren 16koa, (27. artikulua), eta data bereko Es-
kubide Ekonomiko Sozial eta Kulturalaren Nazioarteko Ituna, zeintzuk beren hitzaurreetan baieztatzen baitute gizakia ezin dela libre izan ez badira sortzen eskubide zibil eta politikoez edota ekonomiko, sozial eta kulturalaz gozatzeko bidea ema-
ten dioten baldintzak;

Ikusirik 47/135 Ebazpena, 1992ko abenduaren 18koa, Nazio Batuen Erakundearen Batzar Orokorrarena, gutxiengo nazional edo etniko, erlijioso eta linguistikoen kide diren pertsonaren eskubideei buruzko Deklarazioa bere egiten duena;

Ikusirik Europako Kontseiluaren deklarazioak eta hitzarmenak, hala Giza Eskubideen eta Oinarriko Askatasunaren Babeserako Europako Hitzarmena, 1950eko azaroaren 4koa (14. artikulua); Europako Kontseiluaren Ministro-Kontseiluaren Kontsentzioa, 1992ko ekainaren 29koa, zeinaren bidez onesten baitzen Erregioetako zein gutxiengoan hizkuntzei buruzko Europar Karta; Europako Kontseiluaren Gailurraren Deklarazioa, 1993ko urriaren 9koa, gutxiengo nazionaleri buruzkoa; eta gutxiengo nazionalen babeserako marko-kontsentzioa, 1994ko azarokoa.

Ikusirik Santiago de Compostelako Deklarazioa, Nazioarteko PEN Club-arena, eta 1993ko abenduaren 15eko Deklarazioa, Naizoarteko PEN Club-eko itzulpen eta hizkuntza eskubideen Komitearena, Hizkuntz Eskubideei buruzko munduko konferentzia egiteko proposamenari buruzkoa;

Ikusirik ezen Brasileko Recifeko Deklarazioan, Kulturarteko Komunikazioa Garatzeko Nazioarteko Elkarteak, 1987ko urriaren 9an izandako XXII. Mintegian, Nazio Batuei gomendatzen diela beharrezko neurriak har ditzaten Hizkuntz Eskubideen Deklarazio Unibertsala onartzeko eta aplikatzeko;

Ikusirik Nazioarteko Lanaren Erakundearen 169. Kontentzioa, 1989ko ekainaren 26koa, herrialde independenteetako herri indigenei buruzkoa;

Ikusirik ezen Herrien eskubide kolektiboen Deklarazio Unibertsalak, 1990eko maiatzekoak, deklaritzen duela edozein herrik duela eskubidea bere kultura, hizkuntza eta antolatze-erak adierazteko eta garatzeko, eta hori lortzeko, politikazko, hezkuntzazko, komunikaziozko eta administrazio publikozko egiturez, marko politiko desberdinetan, bere burua hornitzeko;

Ikusirik Hizkuntza bizien irakasleen Nazioarteko Federazioaren Batzar Orokorrak 1991ko abuztuaren 16an Hungariako Pecs-en egindako azken Deklarazioa, zeinean gomendatzen baita hizkuntz eskubideak gizabanakoaren oinarrizko eskubidetzat hartuak izan daitezela;

Ikusirik Nazio Batuen Ekonomia eta Gizarte-Kontseiluaren Giza Eskubideen Batzordearen txostena, 1994ko apirilaren 20koa, Herri Indigenen Eskubideen Deklarazioaren zirriborroari buruzkoa, zeinetan norbanakoen eskubideak eskubide kolektiboen argitan baloratzen baitira.

Ikusirik giza eskubideen Amerikarako Batzordearen Deklarazioaren zirriborroa, herri indigenen eskubideei buruzkoa, 1995eko irailaren 18an, 1278. bilkuran onetsia;

Kontuan izanik ezen munduko hizkuntza mehatxatu gehienak subiranotasunik gabeko herriei dagozkiela, eta kontuan izanik auto-gobernurik eza nahiz eta beren egitura politiko-administratiboa eta beren hizkuntza inposatzen duten estatuak direla hizkuntza mehatxatuen garapena eragotzi eta hizkuntz ordezkatzeari azkartzen duten eragile nagusietakoak;

Kontuan izanik ezen inbasioak, kolonizazioak eta okupazioak, eta baita menperatze politiko, ekonomiko edo sozialaren beste kasuek, sarritan hizkuntza arrotza inposatzea dakartela, edota gutxienez hizkuntzen balioen pertzepzioaren endekatzea eta hiztunen hizkuntz leialtasunari kalte eragiten dioten jarrera linguistiko hierakizatzaileak; eta kontuan izanik arrazoi horien xengatik subiranotasunera heldu diren herri batzuen hizkuntzak hizkuntz ordezte-prozesuan murgildurik daudela, aintzina-ko botere kolonizatzaile edo inperialaren hizkuntzaren alde jotzen duen politikarengatik;

Kontuan izanik ezen unibertsalismoaren oinarria izan behar duela halako dibertsitate linguistiko eta kulturalaren kontzepzio batek non, era berean, joera homogeneizatzaileak eta isolamendu baztertzailerako joerak gaitzen diren;

Kontuan izanik ezein komunitate linguistikoaren arteko bizikidetzak baketsua bermatzeko ezinbestekoa dela aurkitzea halako guztien gaineko printzio batzuk non hizkuntza guztien sustapena, errespetua eta gizarte-erabilera publikoa zein pribatua ziurtaturik gera daitezkeen;

Kontuan izanik ezen hizkuntzaz kanpoko hainbat faktorek (historikoak, politikoak, lurraldearekikoak, demografikoak, ekonomikoak, sozio-kulturalak, soziolinguistikoak, eta jarrera kolektiboek dagozkienak) hizkuntza ugarien desagertzea, bazterketa eta endekatzea eragiten duten problemak sorrarazten dituztela, eta, beharrezkoa dela, hortaz, hizkuntz eskubideak ikuspegi global batetik planteatzea, kasu bakoitzean konponbide berezi eta egokiak aplikatu ahal izan daitezkeen;

Oharturik ezinbestekoa dela Hizkuntz Eskubideen Deklarazio Unibertala bat, bide emango duena hizkuntz arteko desorekak zuzentzeko, eta modu horretan ahalbideratzeko bai hizkuntza guztien errespetua eta garapen osoa eta baita mundu osoan zehar bake linguistiko zuzen eta ekitatezkoaren printzipioen ezarpena, bizikidetzak sozialari eusteko gako-faktorea baita;

DEKLARATZEN DUGU

Hitzaurrea

Hizkuntza bakoitzaren egoera, aurreko kontsiderazio guztiak ikusirik, faktore desberdin ugarien elkartze eta elkar-eraginen emaitza da. Horietako faktoreak dira: politiko-juridikoak; ideologikoak eta historikoak; demografikoak eta territorialak; ekonomikoak eta sozialak; kulturalak; linguistikoak; eta azkenik, subjektiboak.

Egungo egoeraren ezaugarri zehatzak honako hauek dira:

I. Estatu gehienen aspaldiko joera bateratzailea, desberdinasuna murriztera eta kulturazko zein hizkuntzazko aniztasunaren aurkako jarrerak laguntzera daramana.

II. Mundializazio prozesua, ekonomiarena lehenik, eta ondorioz informazioaren, komunikazioaren eta kulturaren merkatua-rena, zeinak azpikoz gora jartzen baititu komunitate linguistiko bakoitzaren barne-kohesioa bermatzen duten harreman-esparruak eta elkarreraginak.

III. Hazkunde-eredu ekonomizista, nazioz haraindiko talde ekonomikoek bultzatua, zeinaren arabera gauza berdina baitira aurrerapena eta desaraupena, indibidualismo lehiakorra eta askatasuna, desberdintasun ekonomiko, sozial, kultural eta linguistiko larriak gero eta bortitzago sortuz doana.

Une honetan hizkuntza komunitateek jasaten dituzten mehatxuek, dela autogobernurik ezarengatik edo demografia murriztarengatik, zatian edo erabat sakabanatua izateagatik edo ekonomia egoera eskasagatik, dela kodifikatu gabeko hizkuntza izateagatik edota nagusiaren aurkako kultur eredua izateagatik, eragiten dute ezinezkoa gertatzea hizkuntza askorentzat bizitzea edo garatzea, kontuan hartu ezean ardatz nagusi hauek:

I. Politikaren ikuspegitik, desberdintasun linguistikoarentzat halako antolaketa pentsatzea non hizkuntz komunitateek benetako partaidetza izango duten hazkunde-eredu berri honetan.

II. Kulturaren ikuspegitik, guztiz bateragani bihurtzea mundu-mailako komunikazio-esparrua alde batetik, eta garapen-prozesuan herri, hizkuntz komunitate eta pertsona orok partaidetza ekitatiboa edukitzea, bestetik.

III. Ekonomiaren ikuspegitik, garapen sustengarria bideratzea, bakoitzaren partaidetzan, gizartearen oreka ekologikoaren

errespetuan, eta hizkuntza zein kultura guztien arteko erlazio ekitatiboetan oinarriturik.

Horregatik guztiarengatik, Deklarazio honek ez estatuak baizik eta hizkuntz komunitateak hartzen ditu abiapuntutzat, eta gizareria osoarentzako garapen sustengarri eta ekitatiboa bermatzeko gauza diren nazioarteko eradundeak indartzeko ahalleginean sartzen da, eta helburutzat dauka hizkuntz desberdintasunaren marko politikoa, bizikidetzan eta elkarren errespetu eta onuran oinarritua bilatzea.

ATARIKO TITULUA

Kontzeptuen zehaztapena

1. artikulua

1. Deklarazio honetan hizkuntz komunitatea aipatzean esan nahi da edozein gizarte, historian zehar lur-eremu zehatz batean -eremua errekonozitua izan ala ez- finkatua, bere burua herritzat daukana, eta hizkuntza komun bat garatu duena kideen arteko komunikazio naturalaren eta kultur kohesioaren bidez. Lurralde bateko berezko hizkuntza edo hizkuntza propioa izendatzearekin, lurralde horretan historian zehar ezarritako komunitatearen mintzairari egiten zaio erreferentzia.

2. Deklarazio honen abiapuntua da hizkuntz eskabideek era berean indibidualak eta kolektiboak diren printzipioa, eta hizkuntz eskabideen oso-betetasunaren erreferentetzat hizkuntz komunitate historiko bat bere lurralde-eremuan hartzen du, eremu hori komunitatea bizi deneko geografi zati gisa ez ezik, hizkuntzaren garapen osorako ezinbestekoa den espazio sozial eta funtzional gisa ere ulertzen delarik. Erreferente honetatik abiatuta ezar daitezke mailakatze edo continuum modura ho-

nako artikulua honetako 5. puntuan aipatzen diren talde linguistikoen eta beren komunitatearen lurraldetik at dauden pertsonen eskubideak.

3. Deklarazio honen ondorioetarako, beren lurralde propioan daudela eta hizkuntz komunitate bereko kideak direla ulertuko da hurrengo giza talde hauek:

I. muga politiko edo administratiboengatik bere komunitatearen gune nagusitik berezita daudenak.

II. historian zehar, geografi eremu txiki batean, beste hizkuntz komunitateetako kidez inguratutako kokatuta daudenak; nahiz

III. antzeko historikotasuna duten beste hizkuntz komunitateetako kideekin batera partitzen duten geografi eremuan finkatuta daudenak.

4. Deklarazio honen ondorioetarako dagokien lurralde historikoan dauden hizkuntz komunitateetako edukiko dira herri nomadak beren joan-etorrien eremuetan, eta asentamendu barreiatuetan bizi diren herriak.

5. Deklarazio honek talde linguistikotzat dauka edozein giza talde, hizkuntza bera izan eta beste hizkuntz komunitate baten lur eremuan kokatuta baldin badago, azken honek adinako historikotasunik izan ez arren, halakoak direlarik inmigratuak, errefuxiatuak, deportatuak zein diasporerako kideak.

2. artikulua

1. Deklarazio honek sutengatzen du ezen hizkuntz komunitate eta talde desberdinak lurralde konpartitu batean kokaturik daudenean, Deklarazio honetan formulatutako eskubideen eginkaritza, denon arteko errespetuan eta garantia demokratiko handien artean arautuko dela.

2. Behar bezalako oreka soziolinguistikoa xedatzerakoan, esan nahi baita, hizkuntz komunitate eta talde horien zuzenbi-

deen, eta horietako kideen zuzenbideen arteko artikulazio egokia bilatzerakoan, beharrezkoa da kontuan hartzea, bai haien historikotasun erlatiboa, eta demokratikoki adierazitako borondatea, eta baita tratu birrekatzailea, helburu konpentsatzailekoa, gomenda dezaketen beste faktoreak ere: esate baterako, komunitate eta talde desberdinak elkarrekin bizitzera bultzatu dituzten migrazioen derrigorrezkotasuna, edo bere ahuldade politiko, sozioekonomiko edo kulturaren maila.

3. artikulua

1. Deklarazio honek eskubide petsonal besterenezintzat, eta edozein egoeratan egikaritzeko modukotzat, dauzka honako hauek:

I. hizkuntz komunitate bateko kideetat ezagutua izateko eskubidea;

II. hala jendeaurrean nola mila pribatuan hizkuntza erabiltzeko eskubidea;

III. norberaren izena erabiltzeko eskubidea;

IV. jatorrizko hizkuntz komunitateko beste kideekin harremanak izateko eta elkartzeko eskubidea;

V. kultura propioa mantendu eta garatzeko eskubidea.

VI. eta, Eskubide Zibil eta Politikoen Nazioarteko Itunean, 1966ko abenduaren 16koan, eta halaber, data bereko Eskubide Ekonomiko, Sozial eta Politikoen Nazioarteko Itunean aitortutako eduki linguistikozko eskubide guztiak.

2. Deklarazio honek kontsideratzen du ezen hizkuntz taldeen eskubide kolektiboak, haien kideentzat aurreko lerroaldean ezarritakoez gain, eta 2.2. artikuluko zehaztapenen arabera, ondoko hauek zabal daitezkeela:

I. hizkuntza eta kultura propioaren irakaskuntza izateko eskubidea;

II. zerbitzu kulturalak edukitzeko eskubidea;

III. taldearen hizkuntzak eta kulturak komunikabideetan presentzia ekitatiboa izan dezaten eskubidea;

IV. erakunde ofizialetan eta harreman sozioekonomikoetan norbere hizkuntzan atendituak izateko eskubidea.

3. Honaino aipatutako pertsona eta taldeen eskubideak ezin daitezke oztupo izan haien eta komunitate linguistiko hartzailearen arteko interrelaziorako eta integraziorako, ez eta ere inolako mugapen komunitate honek edo bere kideek duten eskubiderako bere lurralde esparru osoan hizkuntza propioaren osotasunezko erabilera publikoa egiteko.

4. atikulua

1. Deklarazio honen kontsideratzen du bereaz kanpoko hizkuntz komunitate baten lurralera lekualdatzen eta bertan kokatzen diren pertsonen, eskubide eta betebeharrak dutela bertan integratuzko harremanak izateko. Integrazioak esan nahi du pertsona horien halako sozializazio gehitua, non jatorrizko ezaugarri kulturalak gorde ahal izango dituzten, baina hartzen dituen gizartearekin nahikoa erreferentzia, balore eta portaera partekatuz, gizartearen funtzionamendu globalak, komunitate hartzailearen kidearenak baino zailtasun gehiago izan ez dituzten.

2. Deklarazio honek kontsideratzen du, aitzitik, asimilazioa - hau da, pertsonak gizarte hartzailean akulturatzea, bere jatorrizko ezaugarri kulturalen ordez gizarte hartzailearen erreferentzia, balore eta portaera propioak hartuz- ez dela nola ere derrigortua edo induzitua izango, baizik eta askatasun osoz egindako aukera baten ondorio.

5. artikulua

Deklarazio honen funtsean dago printzipio bat zeinaren arabera hizkuntz komunitate guztien eskubideak berdinak diren, kontuan izan gabe bere kontsiderazio juridiko edo politikoa

den hizkuntza ofizialarena, erregionalarena edo minoritarioarena. Hizkuntza erregional edo minoritariotzat aitortua izateak eskubide hauek egikaritzea erraz badezakeen ere, horiek eta antzeko izendapenak usuegi erabiltzen dira hizkuntz komunitate baten eskubideak murrizteko asmoz.

6. artikulua

Deklarazio honek baztertu egiten du hizkuntza bat lurralde bateko hizkuntza propiotzat hartzea horretarako arrazoi bakarra bada estatuaren hizkuntza ofiziala izatea edo lurralde horretan administrazioaren edo jarduera kultural jakin batzuen hizkuntza gisa erabiltzeko tradizioa edukitzea.

LEHEN TITULUA

Printzipio orokorrak

7. artikulua

1. Hizkuntza guztiak dira nortasun kolektibo baten adierazpen, eta baita errealitatea modu desberdinean hautemateko eta deskribatzeko tresna; hortaz, funtzio guztietan garatu ahal izateko baldintzez gozatzeko aukera izan behar dute.

2. Hizkuntza bakoitza da kolektiboki eraikitako errealitatea, eta komunitate baten magalean bilakatzen da erabilgarri norbanakoentzat kohesioaren, identifikazioaren, komunikazioaren eta adierazkortasun sortzailearen tresna gisa.

8. artikulua

1. Hizkuntz komunitate orok dauka eskubidea baliabide propioak antolatu eta kudeatzeko, gizarte-funtzio guztietan bere hizkuntzaren erabilera ziurtatzeko helburuarekin.

2. Hizkuntz komunitate orok dauka eskubidea hizkuntzaren transmisioa eta jarraikuntza ziurtatzeko behar diren baliabideak eskura izateko.

9. artikulua

Hizkuntz komunitate orok dauka eskubidea bere hizkuntz sistema kodetzeko, estandarizatzeko, garatzeko eta sustatzeko, derrigorturiko edo induzituriko interferentziarik gabe.

10. artikulua

1. Hizkuntz komunitate guztiek eskubide berdinak dituzte.

2. Deklarazio honek arbuigarritzat jotzen ditu hizkuntz komunitateen aurkako diskriminazio guztiak, hala haien subiranotasun politikoan, haien egoera sozial edo ekonomikoan bezalako irizpieetan oinarriturikoak nola hizkuntza horiek lortu duten kodetze, eguneratze edo modernizatzeko mailan aitakia hartutakoak.

3. Berdintasun-printzipioa aplikatuz, berdintasun hori efektibo izan dadin ezinbesteko neurriak hartu beharko dira.

11. artikulua

Hizkuntza komunitate orok eskubidea dauka Deklarazio honetan jasotako eskubideen egikaritzea bermatzen duten zuzeneko edo alderantzizko itzulpeneko balibide guztiak eskura izateko.

12. artikulua

1. Gizaki orok eskubidea dauka alor publikoko jarduera guztiak bere hizkuntzan egiteko, baldin eta bera bizi den lurraldeko hizkuntza propioa bada.

2. Gizaki orok eskubidea dauka alor pertsonal eta familiarekoan bere hizkuntza erabiltzeko.

13. artikulua

1. Gizaki orok eskubidea dauka bizi den lurraldeko hizkuntza propioa ikasteko.

2. Gizaki orok eskubidea dauka eleaniztun izateko, eta bere garapen edo mugikortasun sozialerako lagungarrien iruditzen zaion hizkuntza ikasteko, galarazi gabe Deklarazio honetan, lurraldeko hizkuntza propioaren erabilera publikoa bermatzeko ezartzen diren garantiak.

14. artikulua

Deklarazio honetako xedapenak ezin dira interpretatu edo erabili, estatu barruko nahiz nazioarteko erregimeneko edozein arau edo praktikak hizkuntza bat bere lurraldean erabiltzeko ezarritako tratu faboragarriaren aurka.

BIGARREN TITULUA**Hizkuntz eraentza orokorra****1. Atala: Administrazio publikoa eta organo ofizialak****15. artikulua**

1. Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka bere hizkuntza ofizialtzat erabilia izan dadin bere lurraldearen barruan.

2. Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka jarduketa judizial eta administratiboak dokumentu publiko eta pribatuak, eta erregistro publikoetan egindako inskripzioak lurraldeko hizkuntza propioan egiten direlarik, baliozkoak eta eraginkorrak izan daitezen, eta inork alega ahal izan ez dezan hizkuntza hori ez dakiela.

16. artikulua

Hizkuntz komunitate bateko edozein kidek eskubidea du bere hizkuntzan erlazionatzeko eta atentdua izateko hizkuntza hori propiotzat duen lurraldea bere baitan duten botere publikoen, eta administrazio-dibisioen zerbitzuen aldetik, zentrukoak, lurraldekoak, tokikoak ala lurraldez gaindikoak izan.

17. artikulua

1. Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka eskura izateko eta eskuratzeko bere hizkuntza propioan, hizkuntza hori nongoa den eta bertako lurraldeari dagozkion harremanetarako dokumentazio ofiziala, paperean, euskarri informatikoan edo beste edozeinetan.

2. Botere publikoek eskura izan behar dituzte, eta jendeari eskaini, lurralde-hizkuntza bakoitzaren lurraldeei dagozkion zerbitzuetan, delako hizkuntzan idatziriko formularioak, inprimakiak eta ereduak, paperean, euskarri informatikoan edo beste edozeinetan.

18. artikulua

1. Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka berari dagozkion legeak eta gainerako arau juridikoak lurraldearen hizkuntza propioan argitara daitezen.

2. Botere publikoek, bere jarduketa-eremuaren barruan, territorialki historikoa den hizkuntza bat baino gehiago dutenean, hizkuntza horietan argitaratu behar dituzte legeak eta gainerako arau juridikoak, kontuan hartu gabe haien hiztenek beste hizkuntzak ulertzen dituztenentz.

19. artikulua

1. Ordezkarien batzarrek ofizialtzat hartu behar dituzte ordezkarri diren lurraldeetan historian zehar hitz egindako hizkuntza edo hizkuntzak.

2. Asentamendu barraiatutako komunitateen, 1. artikuluko 4. paragrafoan erreferentzia dutenen- hizkuntzei ere aplikatzen zaie eskubide hau.

20. artikulua

1. Gizaki orok eskubidea dauka ahoz eta idatziz erabiltzeko justizia-auzitegien aurrean, horiek kokatuta dauden lurraldean historian zehar hitz egindako hizkuntza. Auzitegiek lurraldeko hizkuntza propioa erabili behar dute bere barne-jarduketetan, eta estatuaren antolaketa judiziala dela eta prozesuak hasierako lurraldetik kanpo jarraituko balu, hasierako hizkuntzari eutsi beharko litzaioke.

2. Edozein kasutan ere, gizaki orok eskubidea dauka ulertzen duen eta hitz egin dezakeen hizkuntza batean juzkatua izateko, edo interpretari bat dohain eskuratzeko.

21. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka erregistro publikoetako idazpenak lurraldeko hizkuntza propioan egin daitezen.

22. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka notarioek, edo fede publiko duten funtzionarioek baimendutako dokumentuak idatziak izan daitezen notarioak edo fede publikoa duen funtzionarioak bere egoitza kokatu duten lurraldeko hizkuntza propioan.

II. Atala: Hezkuntza

23. artikulua

1. Hezkuntzak lagundu egin behar du, ematen den lurraldeko hizkuntz komunitatearen auto-adierazpen linguistiko eta kulturalaren gaitasuna indartzen.

2. Hezkuntzak lagundu egin behar dío ematen den lurraldeko hizkuntz komunitateak hitz egiten duen mintzairaren euste eta garapenari.

3. Hezkuntza beti ere hizkuntz eta kultur dibertsitatearen zerbitzura egongo da, eta baita, munduan zeharreko hizkuntz komunitate desberdinen arteko harreman harmoniotsuen alde ere.

4. Aurreko printzioen argitan, gizaki orok dauka edozein hizkuntza ikasteko eskubidea.

24. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka erabakitzeke zein izango den bere hizkuntzak, hala hezkuntzaren hizkuntza gisa nola irakaskuntzaren gai gisa, izango duen presentzia bere lurraldeko maila guztietako hezkuntzan: eskolaurrean, oinarritzkoan, bigarreanean, tekniko eta profesionalean, unibetsitatekoan eta helduen hezkuntzan.

25. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka eskura izateko behar diren baliabide pertsonal eta material guztiak bere lurraldearen barruko irakaskuntzaren maila guztietan, bere hizkuntzak nahi duen presentzia-maila lor dezan; modu egokian hezitako irakasleak, metodo pedagogikoa egokiak, eskuliburuak, diruiturriak, lokalak eta ekipamenduak, baliabide teknologiko tradizionalak zein berritzaileak.

26. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka halako hezkuntzaz gozatzeko non bere kide guztiei bide emango zaien bere hizkuntza propioa erabat menderatzeko, ohiko erabilera-eremu guztiei dagozkien gaitasun guztiekin, eta baita ikasi nahi dezaketen beste edozein hizkuntzaren jabetzarik osoena ere.

27. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka halako hezkuntza izateko non bide emango zaien bere kide guztiei tradizio kultural propioarekin loturiko hizkuntza guztiak ikasteko, esate baterako kulturazko zein erlijiozko hizkuntzak, aintzina, komunitate horren eguncroko hizkuntza gisa erabiliak izan direnak.

28. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka halako hezkuntza izateko non bide emango zaien bere kide guztiei bere kultur ondarearen (historia, geografia, literatura eta kultura propioaren beste adierazpenak) ezagutza sakonaz jabetzeko, eta halaber, ezagutu nahi luketen beste edozein kulturaren ahalik eta menderapen hoberena lortzeko.

29. artikulua

1. Gizaki orok eskubidea dauka hezkuntza jasotzeko bera bizi den lurraldeko hizkuntza propioan.

2. Eskubide honek ez du alboratzen eskubidea beste hizkuntz komunitateekin komunikatzeko tresnatzat erabil daitekeen beste edozein hizkuntzaren ezagutza, hala ahozkoa nola idatzikoa, bereganatzeko.

30. artikulua

Hizkuntz komunitate bakoitzaren hizkuntza eta kultura, unibertsitate mailako ikaskuntza eta ikerkuntzaren gai izango dira.

III: Atala: Onomastika**31. artikulua**

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka esparru eta egokiera guztietan bere sistema onomastikoari eusteko eta erabiltzeko.

32. artikulua

1. Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka bere lurraldeko toki-izenak bere hizkuntzan erabiltzeko, ahoz eta idatziz, esparru pribatu, publiko eta ofizialetan.

2. Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka toki-izen autoktonoak finkatzeko, gordetzeko eta berrikusteko. Toki-izen horiek ezingo dira arbitrarioki ezabatu, ez aldatu ez eta egokitu; era berean, ezin izango dira ordeztu gorabehera politikoen edo bestelako aldaketen karian.

33. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka bere burua hizkuntza propioan izendatzeko. Hortaz, beste hizkuntzetara egindako itzulpena egiterakoan, izendapen nahasgarri zein erdeinuzkoak baztertzekoak izango dira.

34. artikulua

Gizaki orok eskubidea dauka bere antroponimoa erabiltzeko eremu guztietan berea duen hizkuntzan, eta beste sistema grafikora, behar denean soilik, ahalik eta modu fonetikorik fidelenean transkribatua izan dadin.

IV. atala: Komunikabideak eta teknologia berriak

35. artikulua

Hizkuntza komunitate orok eskubidea dauka erabakitzeko zein mailako presentzia izan behar duen bere hizkuntzak bere lurraldeko komunikabideetan, hala tokikoetan eta tradizionaletan nola irismen handiago eta teknologia aurreratuagokoe-tan, erabiltzen den hedapen edo igorpen-sistemari begiratu gabe.

36. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka behar diren baliabide pertsonal eta material guztiak, hala nola modu egokian hezitako giza baliabideak, diru-iturriak, lokalak eta ekipamendua, baliabide teknologiko ohiko zein berritzaileak eskura izateko, bere hizkuntzaren eta kultur autoadierazpenaren presentzia nahi adinakoa izan dadin bere lurraldeko komunikabideetan ziurtatu ahal izateko.

37. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka komunikabideen bidez bere kultur ondarearen (historia, geografia, literatura eta kultura propioaren beste adierazpenak) ezagutza sakonaz jabetzeko, eta halaber, bertako kideek ezagutu nahi luketen beste edozein kulturaren ahalik eta menderapen hobereana lortzeko.

38. artikulua

Hizkuntz komunitateen hizkuntza eta kultura guztiak tratu ekitatibo ez bartzaitzailea jaso behar dute mundu osoko komunikabideen edukietan.

39. artikulua

Deklarazio honetako 1. artikuluko 3. eta 4. paragrafoetan deskribatutako komunitateek, eta baita artikuluko bereko 5. paragrafoan azaltzen diren taldeek ere, eskubidea dute egoitza finkatuta edo lekualdatuta duteneko lurraldeko komunikabideetan, beren hizkuntzak errepresentazio ekitatiboa izan dezan. Eskubide honen egikaritzea harmonizatu egin beharko da lurraldeko beste talde edota komunitateen eskubideen egikaritzarekin.

40. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka eskura edukitzeko bere hizkuntz sistemari egokitutako informatika-ekipamenduak, eta bere hizkuntzako tresneria eta produktua, teknologia horiek eskaintzen duten ahalmen guztien onura atera ahal izateko, bai autoadierazpenari, hezkuntzari, argitarapenari edo itzulpenari dagokionez, eta baita, oro har, informazioaren tratamenduari eta kultur hedapenari dagokionez ere.

V. Atala: Kultura

41. artikulua

1. Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka bere hizkuntza kultur adierazpen guztietan erabiltzeko, sustengatzeko, eta bultzatzeko.

2. Eskubide honen egikaritzak erabateko gauzatze-bidea izango du, inongo komunitatearen espazioak atzerritar kultura baten okupazio hegemonikoa jasan beharrik izan gabe.

42. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka bere kultur mundu propioan erabat garatzeko.

43. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka bere hizkuntzan egindako lan guztietara iristeko.

44. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka kulturarteko programetara iristeko, behar adinako informazio-hedapenaren bidez, eta halaber, sustengua eman dakien atzerritarren hizkuntz ikasketa, itzulpen, bikoizketa, postsinkronizazio, azpiti-tulugintza eta antzeko ekintzei.

45. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka lurraldeko hizkuntza propioak toki nagusia har dezan liburutegiak, bideotekak, zinemak, teatroak, museoak, artxiboak, informatika-ekoizpena, folklorea, kulturaren industriak bezalako kultur gertakari eta zerbitzuetan nahiz kultur bizitzatik eratorritako gainerako beste agerkari guztietan.

46. artikulua

Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka bere ondare linguistiko eta kulturala zaintzeko, barnean izanik haien adierazpen materialak, hala nola dokumentu-fondoak, arte eta arkitektura-lanak, monumentu historikoak, eta bere hizkuntzaren agerpen epigrafikoak.

VI. Atala: Alor sozioekonomikoa**47. artikulua**

1. Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka bere hizkuntzaren erabilera xedatzeko bere lurraldearen barruko jarduera sozio-ekonomiko guztietan.

2. Hizkuntz komunitate bateko edozein kidek eskubidea dauka bere hizkuntzan eskura izateko lanbide-jarduera egikaritzeko baliabide guztiak, hala nola kontsultarako dokumentuak eta liburuak, jarraipideak, formularioak eta informatikazko ekipamenduak, tresnak eta produktuak.

3. Alor sozioekonomikoan beste hizkuntzen erabilera justifika dezakeen arrazoi bakarra, egiten ari den lanbide-jardueraren izaera izango da. Inolaz ere ez daiteke onar berriki etorria den hizkuntzak lurraldeak berezkoa duen hizkuntza ezkutatzea edo erabilera menperatzea.

48. artikulua

1. Norbere hizkuntz komunitatearen lurraldean gizaki orok eskubidea dauka bere hizkuntza balio juridiko osoz erabiltzeko era guztietako merkataritza-jardunetan, hala nola ondasun eta zerbitzuen salerosketetan, banku-eragiketetan, aseguruetan, lan-kontratuetan, eta gainerakoetan.

2. Ekintza pribatu horietako ezein klausulak ezin du baztertu edo mugatu lurraldeko hizkuntza propioaren erabilera.

3. Gizaki orok eskubidea dauka bere hizkuntz komunitatearen lurraldean bere hizkuntzan eskura izateko aipatutako eragiketarik burutzeko behar diren agiriak, hala nola inprimakiak, txekak, kontratuak, fakturak, ordainagiriak, emate-agiriak, eskaerak eta gainerakoak.

49. artikulua

Gizaki orok eskubidea dauka bere hizkuntz komunitatearen lurraldean bere hizkuntza erabiltzeko edozein motatako erakunde sozioekonomikoetan, hala nola laboralak, sindikalak, patronalak, lanbidekoak eta gremiokoak direnetan.

50. artikulua

1. Hizkuntz komunitate orok eskubidea dauka bere hizkuntzak presentzia nagusia izan dezan publizitatean, errotulazioan, kanpo-seinaleztapenean eta lurraldearen irudi orokorrean.

2. Hizkuntz komunitate propioaren lurraldean gizaki orok eskubidea dauka bere hizkuntzan informazio osoa izateko, idatzia zein ahozkoa, lurraldean finkatutako merkataritza-establezimenduek eskaintzen dituzten produktu eta zerbitzuei buruz, hala nola erabiltze-jarraibideei, etiketei, osagai-zerrendei, publizitateari, bermeei eta gainerakoei buruz.

3. Pertsonen segurtasunari dagozkion argibide publiko guztiak, hizkuntz komunitatearen hizkuntzan, gutxienez, adierazi-

ko dira, beste edozein hizkuntzatako adierazpenak haino kondizio ez okerragoan.

51. artikulua

1. Gizaki orok eskubidea dauka lurraldeko hizkuntza propioa erabiltzeko enpresekin, merkataritza-establezimenduekin eta erakunde pribatuekin dauzkan harremanetan, eta hizkuntza berean atenditua eta erantzuna izatekoa.

2. Gizaki orok eskubidea dauka, bezero, kontsumitzaile edo erabiltzaile gisa, jendeari zabalduko establemenduetan lurraldeko hizkuntza propioan informatua izateko, hala ahoz nola idatziz.

52. artikulua

Gizaki orok eskubidea dauka jarduera laboralak eta lanbideak lurraldeko hizkuntza propioan egiteko, salbuetsiz lanpostuari dagozkion funtzioek beste hizkuntzen erabilera eskatzen duten kasuak, hala ere bai hizkuntz irakasleak, itzultzaileak, turismo-gidariak.

XEDAPEN GEHIGARRIAK

Lebena

Botere publikoek Deklarazio honetan aldarrikatutako eskubideak aplikatzeko neurri egoki guztiak hartu beharko dituzte, zeinek bere jardute-alorrean. Zehazkiago, nazioarteko fondoak eskura jarri beharko dira, nabarmenki baliabide eskasian dauden komunitateen Hizkuntz Eskubideen egikaritza sustengatzeko. Era berean, botere publikoek behar den sustanegu guztia eman beharko dute hainbat komunitateren hizkuntzak kodetzeko, transkribatzeko, irakasteko eta administrazioan erabiltzeko.

Bigarrena

Botere publikoek zainduko dute, agintariak, erakundeak eta pertsonak Deklarazio honetatik sortzen diren eskubideen eta betebeharrak korrelatiboen informazioa jasotzeko.

Hirugarrena

Botere publikoek aurrikusi beharko dituzte, indartean den legeriaren arabera, Deklarazio honetako hizkuntz eskubideak urratzearen ondoriozko zehazpenak.

AZKEN XEDAPENAK

Lehen

Deklarazio honek proposatzen du Hizkuntzen Kontseilua sortzea Nazio Batuen baitan. Nazio Batuen Batzar Orokorri dagokio Kontseilu hori sortzea, bere eskumenak zehaztea, bertako kideak izandakoa, eta Deklarazio honetan aintzatetsitako eskubideak egikaritzekoan hizkuntz komunitateak babesteko dituen nazioarteko zuzenbideko erakundeak xedatzea.

Bigarrena

Deklarazio honek gomendatzen du eta sustatzen du Hizkuntz Eskubideen Munduko Batzordea sortzea, zeina izango baita ez ofiziala, izaera kontsultibokoa, eta gobernuak Kanpoko Erakundeak eta hizkuntz zuzenbidearen alorreko erakundeak osatua.

Bartzelona, 1996ko ekainaren 6a.